

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

חובת הלל ושמחה כל שמונת ימי החג

(מ"ח א') **משנה:** ההלל (לגמור בו ההלל) והשמחה (שלמי שמחה), שמונה. כיצד? מלמד שחייב אדם בהלל ובשמחה ובכבוד יום טוב האחרון של חג (שמיני עצרת) כשאר כל (שבעת) ימות החג.

מנא הני מילי (דשמיני חייב בשמחה)?¹

דתנו רבנן: " (שבעת ימים תחג...) וְהֵייתָ אֶךָ שְׂמֵחַ"², לרבות לילי יום טוב האחרון.³

או אינו אלא (לרבות ליל) יום טוב הראשון?⁴

כשהוא אומר "אך", חילק.

ומה ראית? מרבה אני לילי יום טוב האחרון, שכן יש שמחה לפניו; ומוציא אני לילי יום טוב הראשון, שאין שמחה לפניו.

שיטות הראשונים

השמחה ביום השמיני: רש"י פירש, דכיון דאתרבי לילי יום טוב האחרון שהוא טפל, קל וחומר היום, שהוא עיקר, שחייב בשמחה. וכן משמע מלשון **הרמב"ם** "שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים - כלן אסורין בספד ותענית, וחייב אדם להיות בהן שמיח וטוב לב."⁵ ובמסכת **פסחים** כתב רש"י, דווקא לילה. אבל יום שמיני, לא. **ותוספות** דחו דבריו.⁶

שמחה בליל יום טוב ראשון: מבואר **בבב"א** דליל יום טוב הראשון, אין בו מצות שמחה מן התורה. **וברמב"ם** לא הוזכר חילוק זה.⁷

¹ דהא לא כתיב ביה בהדיא אלא בשבעת ימי החג, דכתיב (דברים, פר' ראה, טז, יג) "חג הסוכות תעשה לך" וגו' וסמך ליה "ושמחת ב'חגך". רש"י.

² דברים, פר' ראה, טז, טו.

³ לשמחה שלפניו לכולו עם שבעת הימים, שיזבח שלמים בשביעי כדי לאכול ליל שמיני. **וכיון דאתרבי לילי יום טוב האחרון שהוא טפל, קל וחומר היום, שהוא עיקר שחייב בשמחה.** ושאר לילות לא צריכי ריבוי, דימים אפילו לילות במשמע. רש"י.

⁴ ואשמעינן שצריך לזבח שלמים ערב יום טוב לשמחת לילה הראשון, ולא בעינן זביחה בשעת שמחה. רש"י.

⁵ "הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו, שנגמרו: "ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך"; אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים, כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה (א, א), יש בכלל אותה שמחה לשמח הוא ובניו ובני ביתו, כל אחד ואחד בראוי לו."

⁶ דהתנן: ההלל והשמחה שמונה! וליכא למימר משום ליל שמיני קתני שמונה, דליכא שמונה לילות, דליל יום טוב ראשון לא קחשיב; ועוד, דומיא דהלל דעיקרו ביום. ריב"א (הו"ד בתוספות). מקורות: רמב"ם (הל' שביבת יו"ט ו, יז). רש"י (פסחים ע"א א', ד"ה לרבות). תוספות (פסחים ע"א א', ד"ה לילי). הו"ד ב'ליקוטי הלכות' (חגיגה, דף ט, 'זבח תודה' ד"ה לרבות).

⁷ וב'ליקוטי הלכות' (חגיגה ט) כתב שמוכח מהבב"א שליל יו"ט הראשון אין בו מצות שמחה מהתורה, ואינו מחויב להכין שלמים מקודם בשביל שמחת הלילה. ור' שאגת אריה' (סי' סח) שכתב דמכל מקום מדרבנן מיהא נהג מצות שמחה בליל יו"ט ראשון, עיי"ש.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות סוכה, סימן תרמד)

א. שחרית, אחר חזרת תפלה, נוטלין הלולב ומברכין: על נטילת לולב, ושהחנינו; וגומרים ההלל; וכן כל שמונת ימי החג. ומברכים: לגמר את ההלל, בין צביר בין יחיד...

פינוי הסוכה ביום השביעי

(מ"ח א') משנה: סוכה שבעה, כיצד? גמר מלאכול (בשביעי), לא יתיר את סוכתו (דהא כל היום חובתה לישן ולשנון. ואי אקלע ליה סעודתא, אכיל לה בגווה). אבל מוריד את הכלים (והמצעות) מן המנחה ולמעלה, מפני כבוד יום טוב האחרון של חג (שמראה כמכין עצמו לקראתו, למקום שיסעד שם בלילה).

(ומברר) אין לו מקום להוריד כליו, מהו?

רב חייא בר אשי אמר: פוחת בה ארבעה (טפחים).

ורבי יהושע בן לוי אמר: מדליק בה את הנר.⁸

ולא פליגי, הא לן (לבני בבל) והא להו (לבני ארץ ישראל).⁹

(ומקשה) הא תינח סוכה קטנה (בהדלקת הנר). סוכה גדולה, מאי איכא למימר?¹⁰

(ומתרץ) דמעיל בה מאני מיכלא. דאמר רבא: מאני מיכלא (יוציא) בר ממטללתא, מאני משתיא במטללתא.

שיטות הראשונים

פוחת בה ארבעה: רש"י פירש, ופוסלה. והתקשו **תוספות**, מה שיעור הוא זה בארבעה, והלא אויר פוסל בשלושה, בין בסוכה גדולה בין בסוכה קטנה (כדאיתא פ"ק י"ז א')! **והרא"ש** ביאר שהוא מקום חשוב.¹¹

מדליק בה את הנר וכו': כתב **ריטב"א**, בסוכה קטנה דמיפסלא בהכי. ובסוכה גדולה מעייל בה מאני מיכלא. ולדברי **הרי"ף** היא נפסלת בכך לגמרי. ולמאן דמפרש התם דלא אסיר לעיולינהו התם, אלא למימר דלא מחייב לעיולינהו התם, דומיא דמאני משתיא, השתא דמעיל להו בגווה, נהי דלא פסיל לה; בהכי, מכל מקום ביטול הוי, כהורדת כלים מתוכה.¹² **והשו"ע** נקט לשון **הרי"ף**.¹³

⁸ דאמרינן (לעיל, כ"ט א'), שרגא בסוכה קטנה, לבר ממטללתא. רש"י.

⁹ לבני בבל, שהשמיני שלהם ספק שביעי, דלא קים להו בקביעא דירחא, מדליק בה את הנר, ולא יפחתנה ויפסלנה, לפי שצריך לישב בה מחר. לבני ארץ ישראל, דקים להו בקביעא דירחא, ולא יתבי בסוכה בשמיני, פוחת. רש"י.

¹⁰ דהכי אמרן לעיל (כ"ט א'): שרגא, אמרי לה במטללתא, ואמרי לה לבר ממטללתא, ולא פליגי, הא בסוכה גדולה כו'. רש"י.

¹¹ והר"ן ביאר דברי רש"י, שהוא משום היכר. עיי"ש. והריטב"א כתב, דלהכי נקט ד' טפחים, לומר אף כשאין נפסלת באויר, כגון שיש ד' דפנות ונשאר עדיין הכשר סוכה, כל שפרץ בסכך שיעור ד' טפחים מקום חשוב, היכרא הוי, ולא נראה כמוסיף. מקורות: ריטב"א (ד"ה והוינן בה; והו"ד בשעה"צ, תרסו, ס"ק ב). רא"ש (תוספותיו, ד"ה פוחת). תוספות (ד"ה פוחת). ר"ן (כג א ברי"ף, ד"ה רב חייא).

¹² אמנם יש להעיר, על דברי הרי"ף שכתב מעייל לגוה מאני מיכלא ומיפסלא, כתב הר"ז שאינו נכון, דבסוכה גדולה היכי אפשר לומר דמיפסלא במאני מיכלא?! עד כאן לא אמר רבא אלא ללמדך תשבו כעין תדורו, אבל לא לפסול את הסוכה! והרמב"ן ביאר דברי הרי"ף, דמאני מיכלא בחג אינו רשאי להכניסן בסוכה דלמא שביק לה ונפיק, הלכך הויא היכרא לשמיני. ומיהו אין כאן מקום ספק

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות לולב, סימן תרסו)

א. אף על פי שגמר מלאכל ביום השביעי שחרית, לא יסתור ספתו אבל מוציא הוא את הכלים ממנה מן המנחה ולמעלה, ומתקן את הבית לכבוד יום טוב האחרון; ואם אין לו לפנות כליו ורוצה לאכל בה בשמיני, צריך לפחות בה מקום ארבעה על ארבעה לעשות הכר שהוא יושב בה שלא לשם מצות ספה, שלא יהא נראה כמוסיף. הגה: ואם רוצה לאכל בספה אחר החג אינו צריך לפחות בה, דלא נראה כמוסיף רק ביום שמיני (מנהגים). ואם הצריך לסעד בשאר היום, צריך לאכל בספה שמצותה כל שבעה; ובחוצה לארץ, שצריך לישב בה בשמיני, גמר מלאכל ביום השמיני מוריד כליו ומפנה אותם ממנה; ואם אין לו מקום להוריד את כליו ורוצה לאכל בה בתשיעי, אינו יכול לפחות בה מפני שהוא יום טוב, ומה יעשה להפרא, אם היתה קטנה שאסור להניח בה הנר בשאר הימים, וניחנה בה; ואם היא גדולה, שמתר להניח בה הנר, מכניס בה קדרות וקערות וכיוצא בהם, כדי להפיר שהיא פסולה ושפכר נגמרה מצותה.

מצות ניסוך המים

(מ"ח א') **משנה:** ניסוך המים, כיצד? צלוחית של זהב מחזקת שלושה לוגים¹⁴ היה ממלא מן השילוח. הגיעו לשער המים (אחד משערי העזרה, ונקרא כן על שם שמכניסים בו צלוחית של מים של ניסוך בחג), תקעו והריעו ותקעו.¹⁵ עלה (המנסך) בכבש (שהיה בדרומו של מזבח), ופנה לשמאלו.¹⁶

(המשך **משנה:**) שני ספלים של כסף היו שם (לניסוך היין והמים). רבי יהודה אומר: של סיד היו. אלא שהיו מושחרין פניהם מפני היין (ודומין לכסף שהוא שחור מן הסיד).

(מ"ח ב') (המשך **משנה:**) ומנוקבין כמין שני חוטמין דקין.¹⁷ אחד מעובה ואחד דק כדי שיהו שניהם (המים והיין) כלין בבת אחת. מערבו של מים, מזרחו של יין.¹⁸ עירה של מים לתוך של יין, ושל יין לתוך של מים, יצא. רבי יהודה אומר: בלוג היה מנסך כל שמונה.¹⁹

ולמנסך אומר לו: הגבה ירך.²⁰ שפעם אחד ניסך אחד על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן.

שלא לפוסלה לגמרי מהכשירה אמרו שלא יצא בה בזמנו, אלא פסול המוציאה מתורת דירה ועושה אותה כמוקצה שבבתים. עיי"ש. וכעין זה כתב בר"ן, שאינה נפסלת בכך. ודלא כדברי הריטב"א הנ"ל.

¹³ או"ח תרסו.א. והביא המשנ"ב (ס"ק יב) דברי הרמב"ן ור"ן בביאור הדברים, וכנזכר לעיל. ובהגדרת דין זה, אלו כלים מותר להכניס לסוכה, **ראה לעיל, כ"ט א'**, בשיטות הראשונים. מקורות: ריטב"א (מ"ח א', ד"ה ורבי יהושע בן לוי). רז"ה ורמב"ן (מאור ומלחמות, כג א בר"ף). ר"ן (כג א בר"ף, ד"ה אבל בסוכה).

¹⁴ זהו פחות שבנסכים (במדבר טוה), רביעית ההין לכבש (הין הוא 12 לוג. ורבע הין 3 לוג). רש"י.

¹⁵ משום שמחה, דכתיב (ישעיהו יבג) "וּשְׂאֲבָתֶם מִים בְּשִׁשּׁוֹן (ממעייני הישועה)". רש"י.

¹⁶ שהנסכים נעשים בקרן מערבית דרומית, וכשהוא פונה לשמאלו היא הראשונה. רש"י.

¹⁷ חוטם אחד בספל ונקב אחד בחוטמו, והכהן מערה בפי הספלים, והנסכים מקלחין ויורדין דרך החוטמין על גב המזבח. ובמזבח היה נקב שבו המים והיין יורדין לשיתין של מזבח, שהיו עמוקין וחלולים מאוד. רש"י.

¹⁸ הספלים נתונים אצל הקרן זה לפני זה, סמוכין זה לזה, אחד לצד מערב ואחד לפני הימנו, דהיינו למזרח.

¹⁹ בתרתי פליגי: אשלשה לוגין קאי, ואשבעה (ימים) דקאמר תנא קמא, ואתא רבי יהודה למימר אף בשמיני מנסכים. רש"י.

²⁰ שנראה שתתן המים בספל, לפי שהצדוקין אין מודין בניסוך המים. רש"י.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהיה ממלא מערב שבת חבית של זהב שאינה מקודשת²⁴ מן השילוח, ומניחה בלשכה (ובשבת ממלא ממנה).

נתגלתה, היה ממלא מן הכיור;²² שהיין והמים מגולין פסולין לגבי מזבח.

מנא הני מילי?²³ אמר רב עינא: דאמר קרא²⁴ "וּשְׂאֲבָתָם מִים בְּשִׁשֹּׁן" וגו'.

שיטות הראשונים

איזה מים כשרים לניסוך: כתבו **תוספות וריטב"א**, דבעינן מים חיים, ומים מכונסים פסולים. ומשום כך ממלא מן השילוח.²⁵ **רי"ד** כתב על פי הירושלמי, שהטעם שהיה ממלא מן השילוח, ולא מן הכיור או מבור הגדול שהיה בעזרה, כדי לעשות פומבי לדבר.²⁶

²⁴ לא נתחנכה לעבודת המזבח, שתהא קדושה לכלי שרת, דקיימא לן (יומא י"ב ב') כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן, מכאן ואילך עבודתן מחנכתן. ובגמרא מפרש מאי טעמא ממלאים בשאינו מקודש. רש"י.

²² מן המים שבתוך הכיור. ומי הכיור, אף על פי שנמשח והוקדש לכלי שרת ומקדש, מימיו אין נפסלין בלינה, שהיו משקעין אותו מבערב בבור, כדאמר בסדר יומא (ל"ז א'): אף הוא עשה מוכני לכיור שהיו משקעין במוכני הכיור, שלא יהו מימיו נפסלין בלינה. רש"י.

²³ דתוקעין ומריעין בשאיבת המים של ניסוך. רש"י (וראה הערה להלן, בשיטות הראשונים).

²⁴ ישעיהו יבג: וּשְׂאֲבָתָם מִים בְּשִׁשֹּׁן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה.

²⁵ וכתב הר"ן שהתוספות הביאו ראיה לדבר זה מדתנן בפרק לולב וערבה, היה ממלא מן השילוח, ואמרינן בגמרא, מנא הני מילי, אמר קרא "וּשְׂאֲבָתָם מִים בְּשִׁשֹּׁן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה", ופירשו דהכי קאמר, מנא הני מילי דמי מעין בעינן. אבל רש"י פירש שם, מנא הני מילי דעושין שם שמחה בשעת שאיבה.

²⁶ פירוש, מפני שאין הצדוקין מודין בניסוך המים, היו עושין אותו בפרהסיא וממלאין מן השילוח שהוא חוץ לירושלים, ולא מתוך העזרה. רי"ד. מקורות: תוספות (מעילה י"ב ב', ד"ה כל הראוי). ריטב"א (מ"ח א', ד"ה מתני' ניסוך). רי"ד (פסקיו, מ"ח ב'). ר"ן (חי' בבא בתרא ע"ט א', ד"ה כיצד הקדיש). וראה תוספות (מ"ח א', ד"ה מנא).